

YOSLARDA IJODKORLIK QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KREATIVLIKNING O'RNI

F.M.Murodov

*Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Annotatsiya: *Maqolada xalq ta'limi tizimida bolalarga bilim berish jarayonida ularning ijodkorlik qobiliyatini yuzaga chiqarish va rivojlantirish uchun muhim bo'lgan usullarni topish, yangilik yaratishga moyillik hissini uyg'otish masalalari hal qilindi. ushbu masalalarni hal qilishda olib borilgan tadqiqot natijalari ularni ta'lim jarayonida tatbiq etish mumkinligini ko'rsatgan va buning ahamiyati hozirgi kunda qanchalik yuksakligini ifodalagan.*

Kalit so'zlar: *kreativlik, innovatsiya, rivojlanish, g'oya, tasavvur, bilim, kreativlikning roli, muvaffaqiyatsizlik, mashaqqat.*

Аннотация: *В статье рассматриваются вопросы поиска путей раскрытия и развития их творческих способностей в процессе обучения детей в системе государственного образования, пробуждающих чувство новаторства. Результаты исследований, посвященных этим вопросам, показали, что они могут быть применены к процессу государственного образования и несколько они важны сегодня.*

Ключевые слова: *креативность, инновации, разработка, идея воображение, знание, роль творчества, упорства*

Annotation: *In the article, the results of research on solving these problems in the public education system in order to find ways reveal and develop their creative abilities in the process of teaching children, a tendency to innovate, can be applied to the process of public education. Expressed how important it is today.*

Key words: *creativity, innovation, developing, idea, imagination, knowledge, role of creativity, failure, persistence.*

Mehnat bozorida kreativ fikrlovchi mutaxassislariga ehtiyoj ortib borar ekan, biz ta'lim jarayonida, xatto uning eng dastlabki bosqichidan boshlab bu faktorga e'tibor qaratishimiz bugungi kunning dolzarb vazifasidir.

Shaxsda kreativlik sifati haqida so'z yuritar ekanmiz, avvalambor, bu tushunchaning tarixi, kelib chiqishi va fanning yorqin nomoyondalarining qarashlariga e'tiborimizni qaratish maqsadga muvofiqdir.

Kreativlik shaxsning bilimining ko'pqirraligi yoki uni amaliyotda qo'llay olishi bilan emas, balki undan foydalanib yangi bilimlarni kashf qilishida, mavjud bilimlarini takomillashtirishida, o'rnatilgan stereotiplardan chetga chiqa olishi, nostandart va original fikrlashda namoyon bo'ladi.

XX asr boshlarida faylasuf Anri Bergson “Kreativ evolyutsiya” kitobini nashr etdi, keyinchalik u Nobel mukofotiga sazovor bo’ldi. Kitobning asosiy g’oyasi - ijodkorlik barcha tirik organizmlarda mavjud degan tushuncha. Bu, aslida, evolyutsiyani boshqaradi. Freydning psixoanalizdagi hamkasbi Alfred Adler o’zining individual psixologiya maktabini qurdi. Bu inson o’zining ijodiy tabiati tufayli o’z hayotini erkin tasarruf etishiga ishonchga asoslanadi. Va bu ijodiy kuch inson tajribasining barcha jabhalariga ta’sir qiladi: idrok, xotira, tasavvur. U har bir insonni o’z hayotining me’moriga aylantiradi.

Kreativlik psixologiya sohasida nisbatan yangi atama hisoblanib, unga dastlabki ta’rif o’tgan asrning 1922-yilida Simpson tomonidan berilgan. U kreativlikni bilimdan ko’ra qiymatliroq deb hisoblagan. Kreativlik tafakkurning nostandart usuli bo’lib, ta’lim va bilim kreativlik energiyasini oshiradi deb ta’rif bergan.

Intellekt va kreativlikning bir –biriga bog’liq emasligi haqidagi qarashlar boshqa tadqiqotlarda o’rganildi. Kreativlik insonning hayotga moslashishi emas, balki uni o’zgartirishidir deb hisoblagan bir guruh olimlar kreativlikning asosiy omili sifatida insonning atrof-muhitga bo’lgan disadaptatsiyani, ya’ni moslasha olmasligini ko’rsatishdi. Ba’zi olimlar shaxsning kreativ xususiyatlarini tashqi olam va jamiyatning boshqa a’zolaridan yolg’izlanish deya ta’rif berishgan. Aynan real olamga disadaptatsiyasi mavjud bo’lgan inson o’zidagi yolg’izlikni yengish uchun ham yangilik yaratishni boshlar ekan.

Intellektni go’yoki hech narsani yaratmaydigan, tayyor bilimlarni o’rganish, unga faqat qaytarish xosdir deb hisoblagan har bir fikr egalariga e’tiroz tug’iladi. Psixologlarning fikricha insoniyatning rivojlanishi bu intellektning rivojlanishi negizida paydo bo’lgan deb aytib o’tilgan. Intellektni kreativlikdan yiroq tushuncha sifatida qarash insoniyatga xos bo’lgan yaratuvchanlik, originallik kabi sifatlarni kreativlikka tenglab qo’ymoqda. Bu g’oyalar kreativ bo’lmagan shaxslarni boshqa tirik mavjudotlar singari ongli ma’lumotlarni qayta ishlash hukm va xulosa chiqarish kabi funksiyalarsiz qilib ko’rsatib qo’yishi mumkin.

Stenberg va Gardnerlarning fikricha bir necha qobiliyat shaxsni omadli bo’lishiga olib kelishi mumkindir:

1. Ijodiylik mezonlaridan biri bu nostandartlikdir.
2. Ikkinchi mezon anglanganlikdir.

Kreativlik mavzusida butun umri davomida izlanishlar olib borgan va erishgan muvaffaqiyatlari sababli ham psixologiyada “zamonaviy kreativlikning otasi” deb nom olgan amerikalik olim Ellis Paul Torrensdir. U 1915-yilning 8-oktabr sanasida Amerika Qo’shma Shtatlarining Jorjiya shtatida tug’iladi. Kasbi psixolog bo’lgan bu olim pedagogik psixologiya va kreativ psixologiya sohalarida izlanishlar olib boradi. U yaratgan kreativlikni o’lchash testlari ommalashdi. Psixologiya sohasiga qo’shgan asosiy hissasi uning kreativlik borasidagi “Kelajakdagi muammolarni hal qilish” xalqaro dasturi, “Inkubatsiya modeli” va “Torrens ijodiy fikrlash testlari” nomli kitoblaridir. Torrens o’z karierasini o’qitish va ijodkorlikni tatbiq etishga bag’ishladi. Uning bu sohaga qiziqishi 1937-yilda ko’plab shogirdlari hayotda va ishda muvffaqiyat qozonishini kuzatish natijasida paydo bo’ldi. AQSH harbiy kuchlari tarkibida ishlagan vaqtida omon qolish uchun kreativlik ta’rifini ishlab chiqdi, unda jasorat va tavakkal

qilish ijodkorlik uchun muhimligini ta'kidladi. Keyinchalik u kretivlikni "Bo'shliqlar yoki bezovta qiluvchi, yetishmayotgan elementlarni sezish jarayoni, ular bo'yicha gipotezalarni shakllantirish, bu farazlarni tekshirish va natijalarni yetkazish, ehtimoliy gipotezalarni o'zgartirish va qayta sinovdan o'tkazishdir" deb ta'riflaydi.

Torrens o'z hamkasblari bilan birgalikda 1966-yilda nashr etilgan mashhur "The Torrence Tests of Creative Thinking" ni ya'ni Torrensning kreativ fikrlashni te Torrensning kreativ fikrlashni baholovchi testlari figural forma beshta kichik o'lchamni o'lchaydi: ravonlik, o'ziga xoslik, ishlab chiqish, sarlavhaning mavhumligi va erta yopilishga qarshilik.

Mezonlarda havola qilingan o'lchovlar hissiy ekspressivlik, hikoyaning ifodaliligi, harakat yoki harakatlar, sarlavhaning ifodaliligi, to'liq bo'lmagan raqamlarning sintezi, chiziqlar bo'lsa sintez, doira mavjud bo'lganda g'ayrioddiy vizualizatsiya, chegaralarni kengaytirish yoki buzish, hazil, tasvir boyligi, rang-baranglik va fantaziyani o'lchash uchun xizmat qiladi.

Torrens "Kelajakdagi muammolarni hal qilish" dasturini yaratdi va o'qitishning inkubatsion modelini ishlab chiqdi. U hozirgi kunda kengaygan vaxalqaro miqyosda 250 mingdan ortiq talabalarni qamrab olgan. Ushbu dastur tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlaini rag'batlantiradi, real dunyoni idrok etishni kengaytiradi, talabalarda kelajakka qarashni rivojlantirishga undaydi, muammolarni hal qilish o'quv dasturiga integratsiya qiladi, haqiqiy baholashni taklif qiladi va talabalarni yetakchi rollarga tayyorlaydi.

Ijodkorlik- barcha xulq-atvor sohalarida inson mukammaligining o'ziga xos xususiyati. Ajoyib ijodiy yutuq boshqacha bo'lishni, ma'lum chegaralarni sinab ko'rishni, qiyin ishlarni bajarishga harakat qilishni, xatolarga yo'l qo'yish va qiyinchiliklarga javob bera olishni o'z ichiga oladi. Kreativlik- bu ma'lumotdagi muammolarni yoki bo'shliqlarni sezish, so'ngra sinov, xato yoki gipotezalarni shakllantirish orqali qiyinchiliklarni aniqlash va yechimlarini topish jarayonidir. G'oya tug'ilishi bilanoq biz ozchilik insonlar sirasiga kirib qolamiz va g'oyaning jamiyatda tatbiq etilishi uchun jasorat eng kuchli rolga ega bo'ladi.

Tomas Edison elektr ixtirolari bilan shug'ullanganidek, Edvard de Bono ijodkorlik sohasidagi eng buyuklardan biridir. U ta'lim tizimlaridan biznesni boshqarishgacha bo'lgan mashhur ijodkorlik roliga ega. Uning tizimli yondashuvi «ijodkorlik»ni ko'pchilik ishonadigan amaliy ko'nikmalar emas, balki fikrlash funktsiyasi sifatida aniqlashga yordam berdi. Edvard de Bono ijodkorlik tug'ma fazilat emas, balki u faqat amaliyotda rivojlanganligini aniqladi. U o'zining ijodiy usullaridan Psixologiya va Neyrologiya fanlaridan foydalanadi, ammo uning usullaridan har qanday kontekstda har kim foydalanishi juda oson. Ijodkorlik narsalarga boshqacha qarash uchun o'rnatilgan naqshlarni buzishni o'z ichiga oladi. Muayyan tajribalar ketma-ketligi bilan o'rnatilgan vaqtinchalik tuzilmalardan xalos bo'lish uchun bizga ijodkorlik kerak. Ijodkorlik ajoyib motivatordir, chunki u odamlarni qilayotgan ishlariga qiziqtiradi.

Ijodkorlik foydali g'oya bo'lishi mumkinligiga umid beradi. Ijodkorlik har bir kishiga qandaydir yutuqlarga erishish imkoniyatini beradi. Ijodkorlik hayotni yanada qiziqarli qiladi. Ijodiy fikrlash iste'dod emas, balki o'rganish mumkin bo'lgan mahoratdir. Bu odamlarga tabiiy qobiliyatlariga kuch qo'shish orqali kuch beradi, bu esa jamoaviy ish, mahsuldorlikni va

tegishli foydani yaxshilaydi. Har doim to'g'ri bo'lish zarurati yangi g'oyalar uchun eng katta to'siqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. David S.Martin, Anna R.Craft. "Developing critical and creativ thinking strategies in primary school pupils: an intercultural study of teachers' learning". Journal of In-servise Education. 2006
2. H.Gardner. "Frames of mind: the theory of multiple intelligences". London: William Heinemann 1983
3. H.Gardner. "Multiple intelligences: the theory in practice". New York: Harper Collins 1993
4. H.Gardner. "The arts and human development" New York: Harper Collins 1994
5. R.J.Sternberg, T.L.Lubart. "Creating creative minds" Phi Della Kappan 1991
6. P.E.Torrence. "Predictive validity of the Torrence tests of Creative thinking" journal of Creative Behaviour 1972
7. S.Jumanova. "Noodatiy fikrlash mahorati qanday shakllantiriladi". "Ma'rifat" gazetasi 2019
8. Safarovich Q. O. et al. TEENAGER CHILD PSYCHOLOGY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 5. – C. 454-462.
9. Kadirov O.S. «General psychology» study guide. Samarkand - 2022.-250p.
10. Robert Sternberg and Wendy William. "How to develop students' creativity" 1996
Internet saytlari:
 1. Developintelligence.com
 2. Ristiancollage.vic.edu.au
 3. En.m.Wikipedia.org
 4. Fs.blog
 5. Intellectualventures.com